

**ŞİRKETLERİN KARŞILAŞTIKLARI HİLE VE SUİSTİMAL KAYNAKLI ZARARLARIN
ULUSLARARASI BOYUTLARININ ANALİZİ**

Seval Kardeş SELİMOĞLU¹ Mehtap ALTUNEL²

ÖZET

Ekonominin en küçük dinamikleri şirketler. Şirketlerin yaşamlarının sürdürülebilirliği, ülkenin ekonomik yapısının düzgün işlemesi için bir ön koşuldur. Sürdürülebilirliklerini sağlamak için, bu kadar önemli bir görevi üstlenen şirketler, karşılaştıkları hileler ve suistimalleri tespit etmek ve mücadele etmek için önlemler almalıdır. Şirketlerin karşılaştığı önemli hileler ve suistimler muhasebe uygulamalarında ortaya çıkmaktadır. Hile ve suistimal kavramı birtakım kişi veya grupların, birilerini yanıltacak davranışlarda bulunması şeklinde kısaca ifade edilebilir. Hile ve suistimler öncelikle işletmenin kendisini zarar uğrattırırken bunun yanında ülke ekonomisine de zarar vermektedir. Dolayısıyla muhasebe hile ve suistimalleri hem mikro hem makro açıdan etkiye sahiptir. Bu anlamda işletmelerin olası muhasebe hile ve suistimalleri tespit edebilmesi ve bu farkındalık ile faaliyetlerini sürdürmesi hem kendi sürekliliklerini sağlaması hem de ülke ekonomisi açısından büyük öneme sahiptir.

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners-Sertifikalı Hile Uzmanları Birliği) dünyanın en büyük hile karşıtı kurumu ve hileye karşı eğitimlerde önde gelen sağlayıcı olarak kendini tanımlamaktadır. ACFE tarafından “Mesleki Hile ve Suistimler Üzerine Uluslar İçin Rapor” adı altında 1996 yılından itibaren iki yılda bir kapsamlı bir rapor yayımlanmaktadır. Bu çalışma ile ACFE tarafından 2020 yılında yayımlanan rapor kapsamında hile ve suistimallerin boyutu ortaya konulmuştur. Bu sayede hem literatüre katkı sağlanması hem de işletmeler tarafından farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır. Çalışma sonucunda ACFE tarafından 2020 yılında sunulan rapora göre hilenin sebep olduğu kaybın 3,6 milyar ABD dolarından fazla olduğu ve hilenin çalışan pozisyonu, cinsiyeti, çalışma süresi, işletme büyüklüğü, işletme türü vb. faktörler açısından farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Hileli Finansal Raporlama, Ekonomi, Uluslararası Boyut.

Jel Kodları: M41, M42, M49.

**THE ANALYSIS OF INTERNATIONAL DIMENSIONS OF FRAUD LOSSES FACED BY
COMPANIES**

ABSTRACT

The smallest dynamos of the economy are companies. Sustainability of companies' lives is a prerequisite for the country's economic structure to function properly. In order to ensure their sustainability, companies that have undertaken such an important task should take measures to detect and prevent frauds and abuses they face. The most important frauds faced by companies emerge in accounting practices. The concept of fraud can be expressed briefly in the form of behavior that misleads someone or groups. While the company itself suffers primarily from frauds, it also damages the country's economy. Therefore, accounting frauds have both micro and macro effects. In this sense, it is important for businesses to recognize their possible accounting and misconduct and to continue their activities with this awareness, both for their own continuity and for the economy of the country.

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) is the world's largest anti-cheating institution and is recognized as a leading provider of anti-fraud training. Since 1996, a comprehensive report has been published by ACFE under the title "Report to The Nations on Occupational Fraud and Abuse". With this study, the size of fraud and abuse was revealed within the scope of the report published by ACFE in 2020. In this way, it is

¹ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, sselimoglu@anadolu.edu.tr

² Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Bilim Dalı, altunelmehtap@gmail.com

aimed both to contribute to the literature and to raise awareness by businesses. As a result of the study, according to the report presented by ACFE in 2020, it was concluded that the loss caused by the fraud was more than 3,6 billion USD and the fraud differed in terms of employee position, gender, tenure, business size, business type etc.

Keywords: Accounting, Fraudulent Financial Reporting, Economics, International Dimension.

Jel Codes: M41, M42, M49.

1. GİRİŞ

2002 yılında gerçekleşen Enron skandalı ile ülkemizde de usulsüzlüklere, yolsuzluklara ve hileli muhasebe işlemlere gözlerin çevrilmesine neden olmuştur. Bunun başlıca sebebi Enron Skandalı ve benzer finansal skandalların ekonomik açıdan toplumun büyük kesimine zarar vermesidir. Bu noktada işletmelerin hile kavramını tanıması önemlidir.

Türk Dil Kurumu tarafından hile “birini aldatma, yanıltma için yapılan düzen, dolap, oyun” ve “çıkar sağlamak için değerli bir şeye değersiz bir şey katma” şeklinde tanımlanmaktadır. ACFE tarafından ise hile, kuruluşun varlık ve kaynaklarının kasıtlı şekilde yanlış kullanımı veya yanlış uygulamaları yoluyla kişisel zenginleşme için kişinin mesleğini kullanması şeklinde tanımlanmaktadır (ACFE, 1996: 2). Hilenin neden ortaya çıktığına ilişkin üç unsur bulunmaktadır. Bunlar baskı, fırsat ve haklı göstermektir. Bu üç unsur hile üçgeni olarak ifade edilmektedir. Yönetim veya diğer çalışanları hileli davranışta bulunma yönünde güdüleyen kârlılık hedeflemesi, performansa dayalı ücretlendirme ya da kötü alışkanlıklar, çalışanın işle ilgili yaşadığı sıkıntılar gibi durumlarda baskılardan kaynaklı kişiler hileye başvurabilirler. Diğer taraftan hileli davranışta bulunanlar, hile sonucunda elde edecekleri faydanın hakları olduğu düşüncesi nedeniyle bu tür davranışlar sergileyebilirler. Bu durum hileyi haklı gösterme/meşrulaştırma olarak ifade edilmektedir. Fırsat ise hileli davranışta bulunan kişinin iç kontrol sisteminin yetersizliğinden faydalanması durumudur (Bozkurt, 2016: 116-121). 2004 yılında David Wolfe ve Dana Hermanson (2004: 39) tarafından hile elması ya da Mengi (2012: 118) ’nin ifadesi ile hile karosu kavramı ortaya atılmıştır. Hile elması kavramı ile yukarıda bahsedilen üç unsura ek olarak kişinin hile yapabilmesi için kişisel yeteneğe ve yatkınlığa sahip olması gerekliliğini ifade etmek amacıyla “yetenek” unsuru ilave edilmiştir.

Çalışanlar, işletmelerdeki iç kontrol zayıflıklarını fırsata dönüştürerek bir takım mesleki hileler gerçekleştirirler. Bu mesleki hilelerden kaynaklı işletmeler ciddi maliyet yükü altına girmektedir. Bu maliyetlerin bir kısmının nedenleri belirlenebilirken bir kısmının belirlenememektedir. Bu nedenle ACFE tarafından “Mesleki Hile ve Suistimler Üzerine Uluslar İçin Rapor” adı altında iki yılda bir sunulan rapor ile işletmelerin ne türde hileler ile karşılaşma olasılıklarının olduğuna, bu hileler karşısında nasıl önlem alacakları ve hileden kaynaklı ortalama kayıplar vb. konulara yer verilmiştir. Bu rapor aracılığıyla dünyanın birçok bölgesinden hileye ilişkin bilgi toplanmakta dolayısıyla işletmelerin hile konusunda farkındalıklarının oluşmasına yardımcı olmaktadır.

2020 ACFE Raporu, Ocak 2018-Eylül 2019 tarihleri arasında araştırılan 2.504 mesleki hile vakası analizini kapsamaktadır. Burada sunulan veriler bu vakaları araştıran Sertifikalı Hile Uzmanları (CFE-Certified Fraud Examiner) tarafından sağlanan bilgilere dayalıdır. Bu hilelere ilişkin uzmanların doğrudan deneyimleri, mesleki hileyi ve mesleki hilenin kuruluşlar üzerinde sahip olduğu etkinin anlaşılmasında, raporun hazırlanmasında temel kaynak olarak görülmektedir. Bu rapordaki vakalar; 125 ülkede, 23 ana sektör kategorisinde bulunan kuruluşlara karşı yapılan hileleri oluşturmaktadır. Rapor farklı büyüklükteki işletmeleri ve işletmelerdeki en üst pozisyondan en alt pozisyona kadar tüm çalışanları kapsayacak şekilde yürütülmesi sonucu hazırlanmıştır. Böylece birçok yönden hilenin nasıl değişkenlik gösterdiği ortaya konulmuştur.

Çalışma kapsamında öncelikle hile kavramı ve hile türlerinden bahsedilmiştir. Ardından hile ve mağdur kuruluşlar, hileyi gerçekleştirenler(failler) ve hile tespit yöntemlerine ilişkin 2020 ACFE Raporu’nda ulaşılan sonuçlar kapsamında açıklamalara yer verilmiştir.

2. HİLE KAVRAMI VE HİLE TÜRLERİ

Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu (IAASB) tarafından düzenlenen ve Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yayımlanan Uluslararası Bağımsız Denetim

Standardı (BDS) 240 “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları” başlığı altında da hile tanımı şöyle yapılmıştır: “hile; yönetimden, üst yönetimden sorumlu olanlardan, çalışanlardan veya üçüncü taraflardan bir veya birden fazla kişinin, haksız veya yasalara aykırı bir menfaat elde etmek amacıyla yaptığı aldatma içeren kasıtlı eylemlerdir” (KGK, tarih yok: 8).

ACFE tarafından hilenin hem işletme içindeki kişiler (çalışan, yönetici, işletme sahibi veya memurlar); hem de işletme dışındaki kişiler (satıcı, tedarikçi veya diğer taraflar) tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir. İşletme içindeki hileler mesleki hile olarak adlandırılmaktadır. Mesleki hile kuruluşun varlık ve kaynaklarının kasıtlı şekilde yanlış kullanımı veya yanlış uygulamaları yoluyla kişisel zenginleşme için kişinin mesleğini kullanması olarak tanımlanmaktadır (ACFE, 1996: 2). Değişen koşullarla birlikte mesleki hilenin ne şekilde meydana geldiğine ilişkin değişiklikler yaşanmasına rağmen belli kategori altında toplanmıştır. ACFE mesleki hileyi üç temel kategoride toplamıştır. Bunlar finansal tablo hilesi, yolsuzluk ve varlıkların kötüye kullanımı şeklindedir. Genel olarak hile bu üç temel kategoride toplanmakla birlikte PwC (2020) tarafından “Hile ile mücadele: Hiç bitmeyen bir savaş PwC’nin Küresel Ekonomik Suç ve Hile Araştırması” çalışmasında on üç farklı hile çeşidi sıralanmıştır. Bu hilelerin ilk dördü sırasıyla şöyledir: müşteri hile ve suistimalleri, siber suçlar, varlıkların kötüye kullanımı, rüşvet ve yolsuzluk. Dolayısıyla hem ACFE hem de PwC tarafından varlıkların kötüye kullanımı ve yolsuzluk yaygın hile türleri arasında görülmektedir.

Finansal tablo hilesi, işletme tarafından finansal tablo kullanıcılarını, (özellikle yatırımcıları ve kredi verenleri) finansal tabloların önemli ölçüde yanlış sunumu yoluyla veya planlı şekilde yanlış hazırlanarak kullanıcıları kasıtlı şekilde yanlış yönlendirme ve aldatmaya yönelik girişimler şeklinde tanımlanmaktadır (Rezaee, 2005: 279). Finansal tablo hileleri, (1) önemli belgelerin (finansal kayıtlar, destekleyici belgeler, ticari işlemler vb.) üzerinde değişiklik yapılarak; (2) hazırlanan finansal tablolardaki bilgilerin, hesapların, işlemlerin, olayların kasıtlı şekilde ihmal veya yanlış beyanı; (3) Ekonomik olayları ve ticari işlemleri ölçmek, tanımlamak, bildirmek ve açıklamak için kullanılan muhasebe ilke, politika ve prosedürlerin kasıtlı olarak yanlış uygulanması; (4) muhasebe ilke ve politikaları ile ilgili ve finansal miktarlara yönelik yetersiz açıklamalar veya kasıtlı ihmaller şeklinde sıralanmaktadır (Rezaee, 2002: 4). ACFE finansal tablo hilesi kapsamında hayali gelirler, uygun olmayan varlık değerlemeleri, uygun olmayan açıklamalar vb. örnekleri sıralanmaktadır (ACFE, 2020: 11).

Yolsuzluk ise failerin, ticari işlemlerde işveren veya başka kişilerin haklarının aksine, görevlerini kendisi veya üçüncü kişiler için çıkarlar elde etmek amacıyla kullanmaları olarak ifade edilmektedir (Lanza, 2003:10). Yolsuzluk rüşvet, yasadışı bağış, menfaat çatışması, ekonomik fahiş fiyat şeklinde gerçekleşebilir (ACFE, 2020: 11).

ACFE raporları incelendiğinde en sık rastlanan hile türü varlıkların kötüye kullanılması olmasına rağmen en düşük maliyeti içeren hile türüdür. Varlıkların kötüye kullanımı, kurumun varlıklarının çalınması, zimmete geçirilmesi veya suistimali olarak tanımlanabilir (Reding vd., 2013). Bu duruma örnek; nakit hırsızlığı, fatura usulsüzlüğü, çek ve ödemelerde onaysız değişiklikler, bordro usulsüzlüğü, olması gerekenden fazla harcamalar ve stok hırsızlığı vb. gösterilebilir (ACFE, 2020: 11).

Tüm bu açıklamalardan sonra işletme çalışanları tarafından gerçekleştirilen hilelerin genel listesi aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Bozkurt, 2016: 75-76):

- ✓ Kasadan nakit para çalınması
- ✓ Kasadaki çeklerin çalınması
- ✓ Kasada pul veya benzeri şeylerin çalınması
- ✓ Gelen ödemeler el koyma
- ✓ Banka kayıtlarını değiştirme
- ✓ Belge sahteciliği
- ✓ Yazar kasa üzerinde sahtecilik
- ✓ İşletmeye ait çeklerin kişisel faturaların ödenmesinde kullanma
- ✓ Sahte kişilere çek düzenleme
- ✓ Hayalet satıcılara ödeme çıkarma

- ✓ Sahte faturalarla ödeme alma
- ✓ Mal veya hizmet faturalarının şişirilmesi
- ✓ Stok kayıtlarını değiştirme
- ✓ Hurda hırsızlığı
- ✓ Rüşvet alma
- ✓ Şişirilmiş fiyat teklifleri alma
- ✓ İhaleleri torpilli satıcılara uygun duruma getirme
- ✓ Satıcılardan komisyon alma
- ✓ Torpilli satıcıdan fazla mal veya hizmet alma
- ✓ Yapılmamış iş için ödeme yapma
- ✓ Yetkisiz işlemler yapma
- ✓ Sağlıklı alacakları değersiz alacak durumuna getirme
- ✓ Hayalet çalışan yaratma
- ✓ İşten ayrılan çalışanları çalışıyor gösterme
- ✓ Yapılan satışları kayda almama
- ✓ Satışları düşük gösterme
- ✓ Fazla mesailerini şişirme
- ✓ Ofis malzemesi ve demirbaş hırsızlığı
- ✓ Mükerrer ödemeler yapma
- ✓ İşletme bilgilerini sızdırma
- ✓ Teknoloji hırsızlığı vb.

ACFE tarafından sunulan raporlar incelendiğinde hile türlerine ilişkin yıllar itibariyle değişikliklerin meydana geldiğine ulaşılmıştır. Bu kapsamda 2010 -2020 yılları arasında mesleki hile türlerine ilişkin vaka oranları ve ortalama maliyet Tablo 1'de sunulmuştur. 2020 yılına kadar finansal tablo hilelerinin maliyetinde azalma görülürken; yolsuzluk ve varlıkların kötüye kullanımına ilişkin maliyetlerde büyük değişiklikler yaşanmadığı görülmektedir (ACFE, 2010: 11; ACFE, 2012: 11; ACFE, 2014: 12; ACFE, 2016: 12; ACFE, 2018: 10; ACFE, 2020: 10).

Tablo 1. Yıllar İtibariyle Mesleki Hile Vaka Oranı ve Ortalama Maliyet³

Tı	Finansal Tablo Hilesi		Yolsuzluk		Varlıkların Kötüye Kullanımı	
	Vaka Oranı (%)	Ortalama Maliyet Abd (\$)	Vaka Oranı (%)	Ortalama Maliyet Abd (\$)	Vaka Oranı (%)	Ortalama Maliyet Abd (\$)
2010	4,8	4.100.000	32,8	250.000	86,3	135.000
2012	7,6	1.000.000	33,4	250.000	86,7	120.000
2014	9,0	1.000.000	36,8	200.000	85,4	130.000
2016	9,6	975.000	35,4	200.000	83,5	125.000
2018	10,0	800.000	38,0	250.000	89,0	114.000
2020	10,0	954.000	43,0	200.000	86,0	100.000

Kaynak: ACFE (2010: 11; 2012: 11; 2014: 12; 2016: 12; 2018: 10; 2020: 10).

³ Veriler ACFE hile ve suistimal raporlarından derlenerek oluşturulmuştur. Bazı hileler birden fazla tür içerdiğinden o yılla ait yüzde toplamı % 100'ü aştığı, okuyucular tarafından göz önünde bulundurulmalıdır.

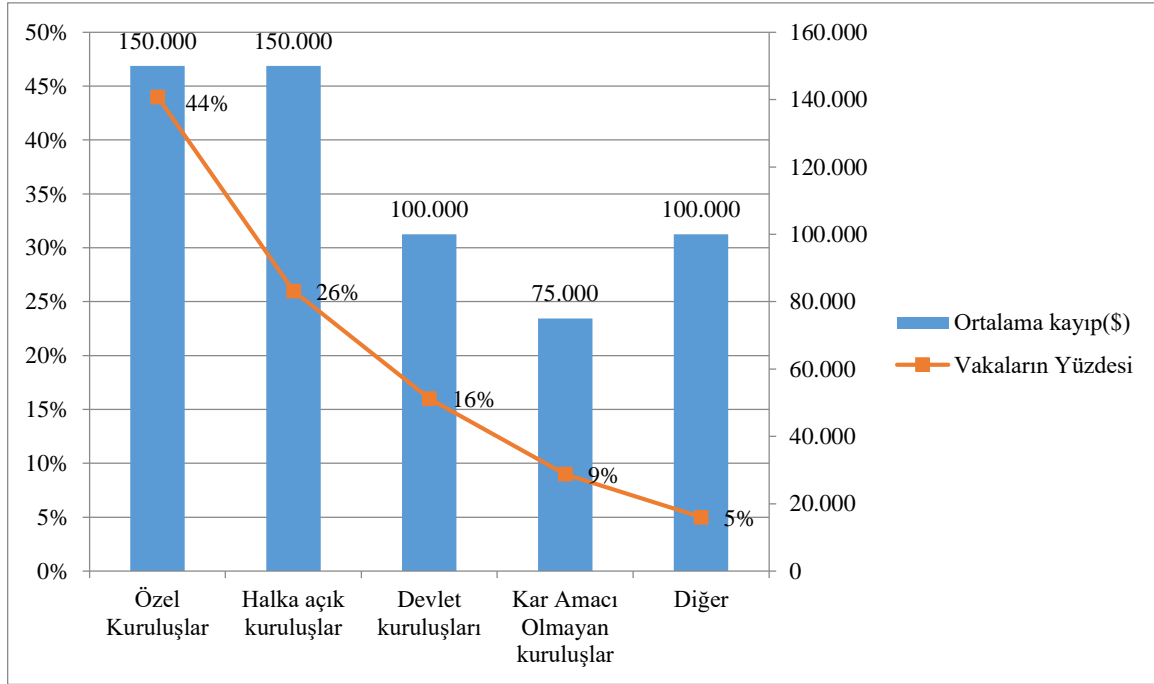
3. HİLE VE MAĞDUR KURULUŞLAR

Hile, kuruluş türü, büyüklüğü ve sektöre göre farklılık göstermekle birlikte hileye karşı geliştirilen önlemler, hile ve çalışan ilişkisi, işletmede hileye yönlendiren zayıflıklar konuları kapsamında ACFE raporu bilgi sunmaktadır. Bahsedilen bu faktörler açısından açıklamalar aşağıda sırasıyla yapılmıştır (ACFE, 2020: 24-36).

3.1. Kuruluş Türü

ACFE tarafından kuruluş türü beş kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; *Özel kuruluşlar*, *Halka Açık Kuruluşlar*, *Devlet Kuruluşları*, *Kar Amacı olmayan Kuruluşlar*, *Diğer* şeklindedir.

Rapor sonucunda hilenin %70'inden daha fazlası kar amacı güden kuruluşlar tarafından meydana gelirken; %44'ü özel işletmelerden ve %26'sı halka açık işletmelerde meydana gelmiştir. Çalışmamızdaki özel işletmeler ve halka açık kuruluşlar en büyük ortalama kaybı, 150.000(\$), oluşturmaktadır. Kar amacı olmayan kuruluşlar bakıldığında hilenin sadece %9'luk kısmında yer almaktadır ve en az ortalama kayba (75.000\$) sahiptir. Bununla birlikte kar amacı olmayan kuruluşlar için finansal kaynaklar aşırı derecede sınırlı olması nedeniyle 75.000(\$)'lık kaybın yıkıcı olabileceği vurgulanmıştır.

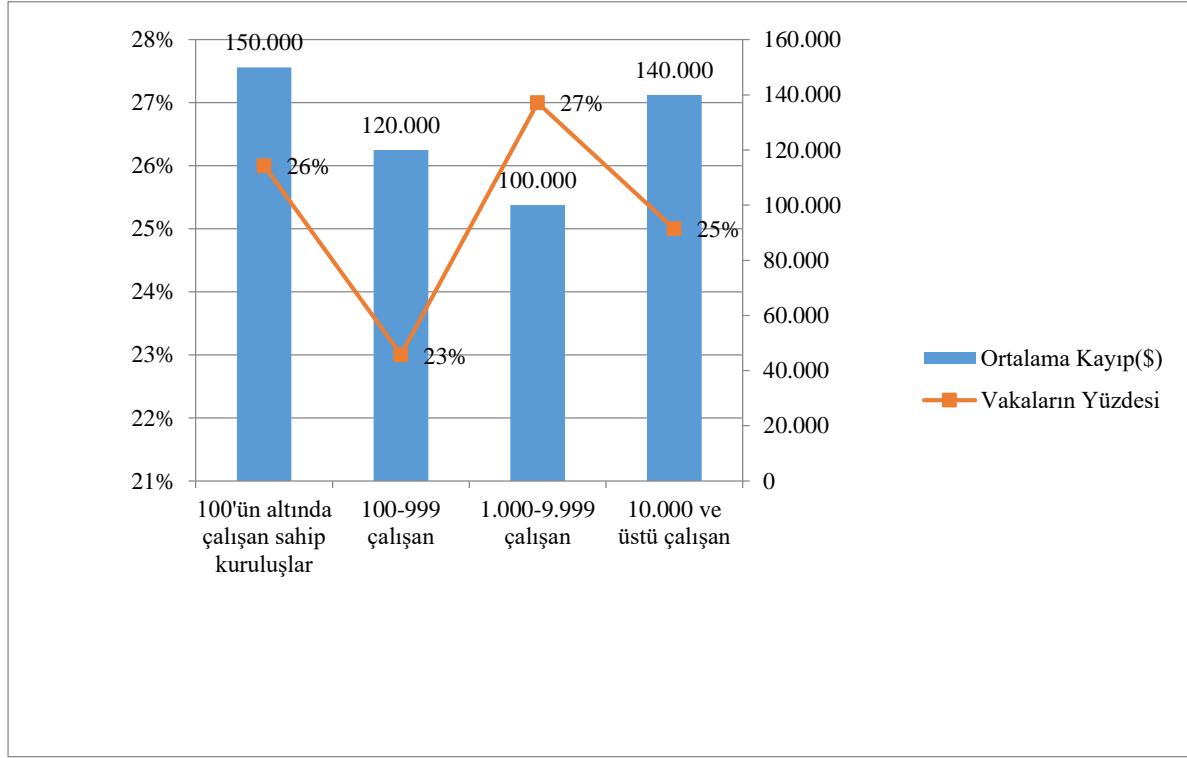

Şekil 1. Kuruluş Türüne Göre Mağdur Kuruluşlar

Kaynak: ACFE (2020: 24).

3.2. Kuruluş Büyüklüğü

Çalışan sayısı göz önünde bulundurularak kuruluşların büyüklükleri belirlenmiş ve kuruluş büyüklüğüne göre hilenin nasıl farklılaştığı ele alınmıştır. Şekil 2'de görüldüğü üzere çalışan sayısı 100 ve altında olan işletmelerde en fazla hile vakasına ve en yüksek maliyetli hile planının var olduğuna ulaşılmıştır. Bunun başlıca sebebi olarak küçük işletmelerde iç kontrol sisteminin etkin şekilde kurulmaması ve yürütülmemesi gösterilebilir.

Şekil 2. Mesleki Hile Riskiyle İlgili Olarak Kuruluşların Büyüklüğü

Kaynak: ACFE (2020: 25).

3.3. Kuruluşların Bulunduğu Sektörler ve Bu Sektörlerdeki En Yaygın Hile Planları

Hilenin en fazla olduğu ilk beş sektör (sırasıyla); Banka ve Finansal Hizmetler, Kamu ve Devlet yönetimi, Üretim, Sağlık, Perakende sektörüdür. Sektörler bazında inceleme yapılırken; hilenin en şüpheli olduğu sektörlerden ziyade CFE (Certified Fraud Examiner-Serfikalı Hile Uzmanı)'lerin en sık çalıştıkları sektörleri temsil etme olasılığını göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu sektörlerde en fazla başvurulan hile türü olarak yolsuzluk görülmektedir. Yolsuzluğun ardından sektörlere göre yaygın hile planları değişmektedir. Bankacılık ve Finansal Hizmetler sektöründe en yaygın hile planı *faturalama işlemlerine* yöneliktir. Bankacılık ve Finansal Hizmetler sektöründe çeşitli hile yöntemleri ile mevduat garantisi olan bankaların içlerinin boşatılarak zararların devlet hazinesine ödettirme işlemi yapılan hilelere örnek gösterilebilir. Üretim sektöründe ise *nakit dışı işlemlere ve faturalama işlemlerine* yönelik hileler gerçekleştirilmektedir. Devlet ve Kamu sektörüne en yaygın hile planları incelendiğinde yolsuzluğu *faturalama işlemleri* takip etmektedir. Örneğin, devlet yetkilileri tarafından ihale komisyonu oluşturulmakta ve ihaleye katılan özel tüzel kişilerle birlikte devlet hazinesinin dolandırılarak zarara uğratılması olayıdır. Sağlık ve perakende sektöründe *faturalama*, yönelik hile planları yaygındır (Yardımcıoğlu vd., 2014: 175).

Tablo 2. Sektörlere Göre Hile Vakaları ve Kayıpları

Sektör	Vaka sayısı	Ortalama Kayıp(\$)
Banka ve Finansal Hizmetler	386	100.000
Devlet ve kamu Yönetimi	195	100.000
Üretim	185	198.000
Sağlık	149	200.000
Perakende	91	85.000

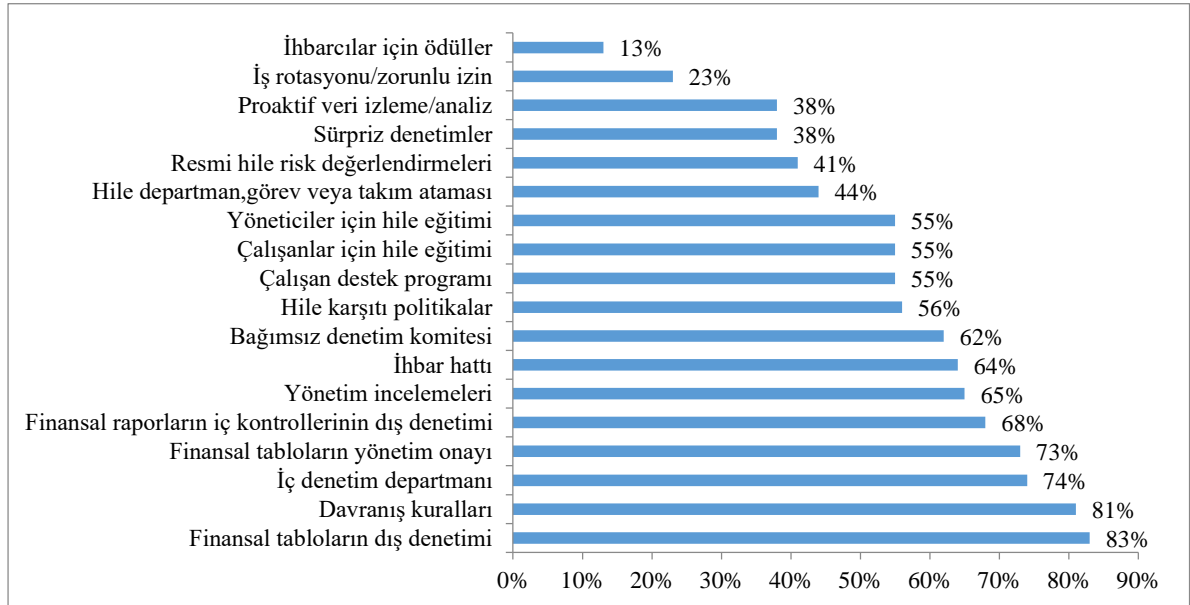
Kaynak: ACFE (2020: 27).

3.4. Hileye Karşı Yürütülecek En Yaygın Kontroller

Sağlam bir hile karşıtı kontrollerin varlığı, hile ile mücadelede güçlü bir caydırıcı ve proaktif önleme ve tespit mekanizması olabilir. Bu yüzden kuruluşlar, benzer kuruluşlar tarafından hile ile mücadelede hangi kontrollerin kullanıldığını ve hangilerinin daha etkin olduğunu bilmeleri fayda sağlayabilir.

Şekil 3'te belirtildiği üzere kuruluşların %83'ünde finansal tablo dış denetimleri mevcuttur. Ardından %80'lik bir oranla davranış kuralları (etik kurallar) yer almaktadır. Özellikle davranış kurallarının varlığı iç kontrol sisteminin en önemli bileşenlerinden olan kontrol ortamına ilişkin bir unsurdur. Çünkü işletme tarafından davranış kurallarına uyulması yoluyla faaliyetlerin gerçekleştirilmesi işletmeyi olumlu yönde etkileyecektir. Dolayısıyla kontrollerin etkinliği işletmenin tüm çalışanlarının dürüstlüğü ve ahlaki değerlere bağlılığı ile sağlanacaktır (Türedi, 2005: 2). Diğer taraftan finansal tabloların dış denetimi özellikle işletmelerin faaliyetlerinde meydana gelen karmaşıklık muhasebe sistemlerine de yansımaktadır. Bu sebeple muhasebe bilgisine olan güvenin artmasını sağlamak ve hileli işlemlerin tespiti adına finansal tabloların dış denetimini gerçekleştirmek önemli hale gelmiştir. Şekil 3 incelendiğinde kuruluşların %74'ü iç denetim departmanına sahiptir ve %73'ü finansal toplarını yönetime onaylatma kontrollüne sahiptir. Diğer taraftan, kuruluşların %23'ü iş rotasyonu veya zorunlu izin politikasına sahiptir ve sadece %13'ü muhbir/ihbarcılara ödül vermektedir. Bu noktada iç denetimin hile tespit ve önlemede çeşitli sorumlulukları vardır. Bunlar: hile karşıtı mekanizmaların oluşturulması yönetime desteği, hile ve itibar riskleri kuruluş ve iş süreci düzeyinde değerlendirilmesini kolaylaştırmak, hile riski ile iç kontroller arasındaki bağlantıyı değerlendirmek, hilelerin denetimi, hile araştırmalarında uzmanları desteklemek ve hile karşıtı mekanizmaları, hile ve itibar risklerinin değerlendirilmesi veya hile vaka ya da şüphelerinin denetim komitesine raporlanmasıdır. İç denetimin tüm bu sorumlulukları göz önünde bulundurulduğunda işletmelerde iç denetim departmanının varlığının hile ve suistimallerin tespiti ve önlenmesinde ne derece önemli olduğu açık şekilde görülmektedir (Petraşcu & Tleanu, 2014: 493).

İşletmelerin sahip olduğu iç kontrollerin hileyi nasıl etkilediği konusunda raporda bilgi sunulmuştur. Buna göre davranış kuralları, iç denetim departmanı, finansal tabloların yönetim onayına, finansal tabloların iç kontrollerinin dış denetimi ve yönetim incelemelerine ilişkin kontrollerin varlığı hile kayıplarında %50 ve üstünde azalma imkan vermektedir (ACFE, 2020: 33).

Şekil 3. Yaygın Hile Karşıtı Kontroller

Kaynak: ACFE (2020: 31).

3.5. Hileye Yönlendiren İç Kontrol Zayıflıkları

Hileye sebep olan faktörlerin anlaşılması, gelecek olayların önlenmesinde temel etkindir. ACFE tarafından yürütülen bu çalışma sonucunda ankete katılanlara, bildirdikleri hileye neden olan başlıca algıladıkları iç kontrol zayıflıkları üzerine sorular sorulmuştur. Bu sorular sonucunda vakaların %18'inin suçu işleyen kontrolleri umursamaması sebebiyle gerçekleşirken; %32 'sinin basit bir kontrol eksikliğinin hilenin oluşmasında başlıca faktör olduğuna ulaşılmıştır. ACFE tarafından sunulan rapor ve Dimitrijevic vd. (2015) tarafından yapılan çalışmanın aynı noktayı işaret ettiği görülmektedir. İç kontrol sisteminin birincil görevinin hilenin nedeni bulmak olmadığı, bunun yerine daha fazla hileli eylemlerin gelişmesini tespit etmek ve durdurmak için yardımcı olmak olduğuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla etkin iç kontrol sistemlerin varlığının hile ve suistimallerin önlenmesinde işletmeler açısından öneminin büyük olduğu söylenebilir.

Şekil 4. Mesleki Hileye Sebep Olan Başlıca İç Kontrol Zayıflıkları

Kaynak: ACFE (2020: 36).

Küçük işletmelerde (100 çalışan altı) özellikle iç kontrol sisteminin eksikliğinden kaynaklı hile yaygınlaşırken, büyük işletmelerde (100'den fazla çalışan) ise var olan kontrollerin çiğnenmesi yoluyla hile planları gerçekleştirilmektedir.

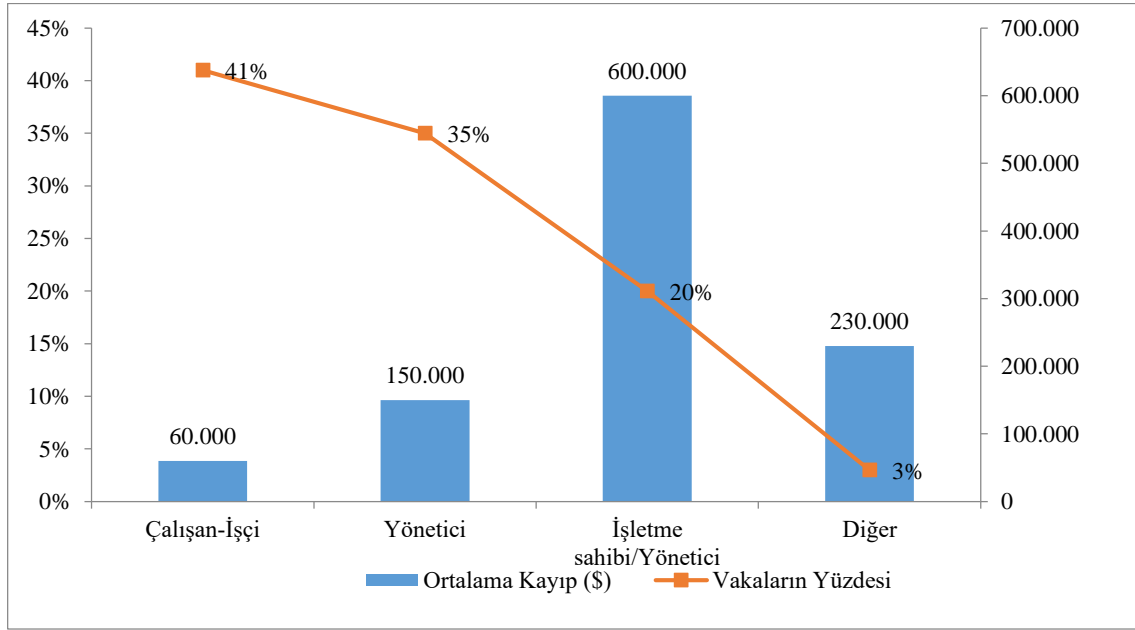
4. HİLE ve HİLEYİ GERÇEKLEŞTİRENLER (FAİLLER)

Hileyi gerçekleştirenlerin hile ve suistimale yönelme sebepleri değişmekle birlikte, hile ve suistimalin gerçekleşmesi halinde sağlanan menfaat veya kayıpları tespit etmek mümkündür. Bu noktada önemli olan hileyi gerçekleştiren kişinin özelliklerine göre verdiği zarar farklılaşmaktadır. Doğan ve diğerleri (2018: 78) tarafından yapılan çalışmada, hileyi gerçekleştirenlerin cinsiyeti, yaşları, eğitim durumları, çalışma süreleri ve unvanları konuları ele alınmıştır. Bu çalışma dört farklı ilde çalışan, 53 muhasebe meslek mensubu kapsamında yapılan anket çalışması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile meslek mensuplarının hile yapma eğilimlerinin tespiti amaçlanmıştır. Doğan vd. (2018) tarafından yapılan çalışma ile ACFE raporu karşılaştırıldığında aynı yönde sonuçlara ulaşılmadığı tespit edilmiştir.

ACFE tarafından yayınlanan raporda uluslararası boyutta hileyi gerçekleştirenlerin özelliklerini ele aldığı görülmektedir. Bu çalışma sonucunda hileyi gerçekleştiren kişiler açısından birçok yönden farklılık tespit edilmiştir. Bu kapsamda çalışanların, cinsiyeti, yaşı, eğitim seviyesi, pozisyonu, işletmede çalışma süreleri ve çalıştıkları departmana göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (ACFE, 2020: 38-53).

4.1.Faillerin Pozisyonu

Hile failinin yetki seviyesi ile hilenin büyüklüğü arasında güçlü bir ilişki vardır. Çalışmada, işletme sahipleri/yöneticiler tarafından gerçekleştirilen hilenin vaka oranı sadece %20'lik bir kısımdan oluşurken; bu kişilerin yaptığı hileler ortalama 600.000(\$) kayba sebep olmaktadır. Bu kayıp, yöneticilerin sebep olduğu kayıptan dört kat daha fazladır ve alt düzeyde çalışanların sebep olduğu kayıptan on kat daha fazladır. Nitekim üst düzey yöneticilerin hileye sıkça başvurmadıklarını fakat hile eylemini gerçekleştirmeleri halinde yüksek oranda kayıplara sebep oldukları sonucuna varılabilir. Doğan vd. (2018) tarafından yapılan çalışmada unvanlara göre hile yapma eğiliminde bir farklılık olmadığına ulaşılmıştır.

Şekil 5. Mesleki Hile ve Faillerin Yetki Düzeyleri Arasındaki İlişki

Kaynak: ACFE (2020: 38).

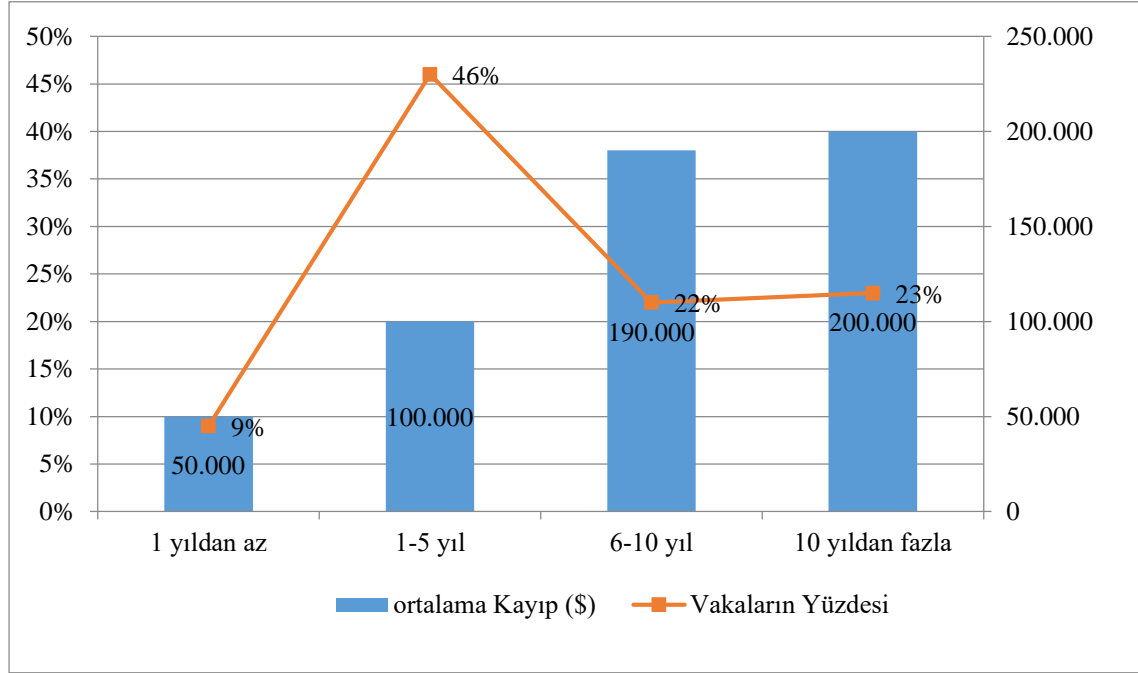
Yetki ve hile kaybı arasındaki önemli ilişki, 1996 yılından beri raporların her baskısında ele alınmaktadır. Bu ilişki, üst düzey faillerin alt düzeydeki personele göre kuruluşun varlıklarına daha fazla erişme eğilimi olma olasılığını yansıtmaktadır. Ayrıca üst düzey failler, hileyi yapma ve gizleme için daha fazla teknik yeteneğe sahiptirler ve onlar alt düzey pozisyonda çalışanların yapmayacağı şekilde, suçlarını gizlemek ve etkilerini geçersiz kılmak için yetkilerini kullanabilme imkânları vardır.

Hile planlarının gerçekleştirilme sıklığı incelendiğinde işletme sahipleri tarafından hileli eylemler ortalama 24 ay sürede gerçekleşirken; çalışan/işçi tarafından gerçekleştirilen hileli eylemler 12 ay; yöneticileri tarafından ise 18 ay süre içerisinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

4.2. Faillerin Görev Süresi

Hile kayıplarının failin mağdur işletmede ne kadar süredir çalıştığına dayalı olarak arttığı Şekil 6'da görülmektedir. Görev süresi bir yıldan az olan failler ortalama 50.000(\$) kayba sebep olurken; on yıldan fazla deneyime sahip olanlar dört kat daha fazla (ortalama 200.000 \$) kayba sebep olmaktadır.

Meslek mensupları açısından Doğan vd. (2018: 81) tarafından yapılan çalışma incelendiğinde çalışma süreleri ile hile yapma eğilimleri arasında bir ilişki olmadığına ulaşılmıştır.

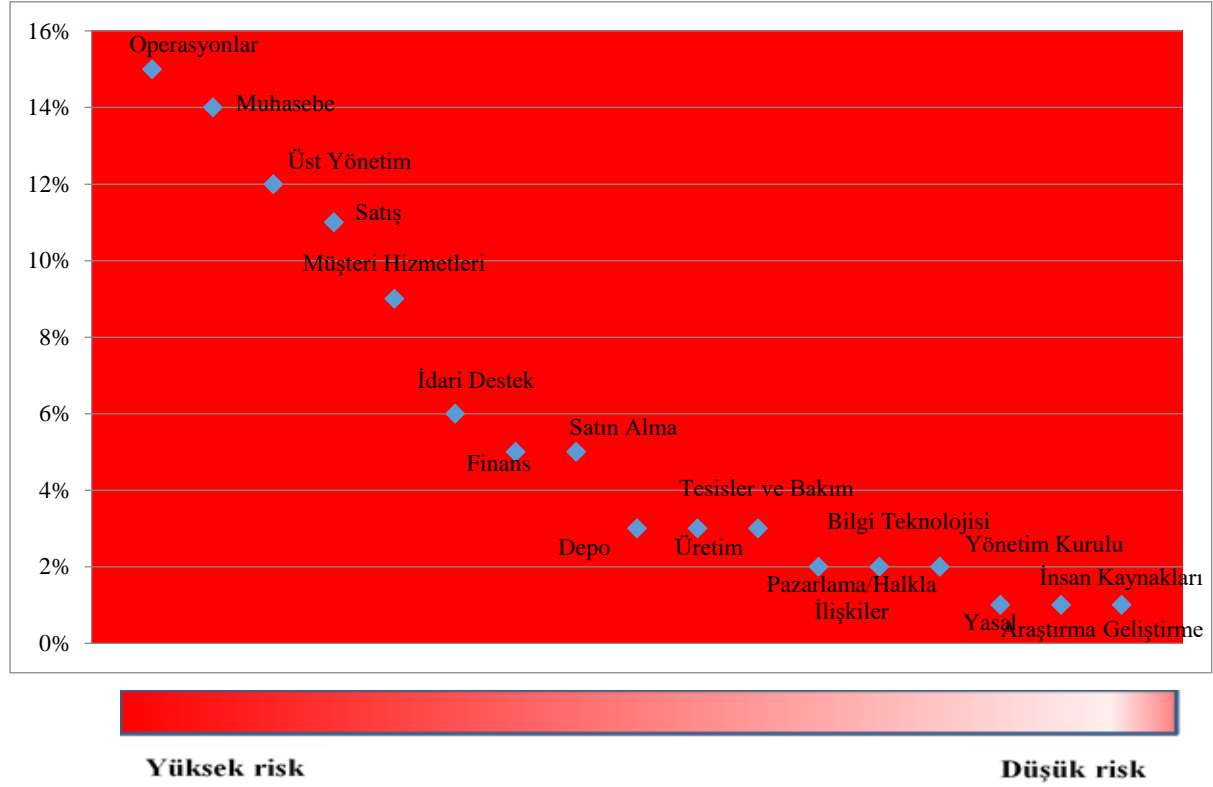
Şekil 6. Mesleki Hile ile İlgili Faillerin Görev Süresi

Kaynak: ACFE (2020: 39).

Görev süresi ile ilişkili olarak kişilerin terfi almaları, dolayısıyla yetki seviyelerinin artışıyla birlikte hile planları ve görev süreleri arasındaki ilişkiyi güçlendiren diğer bir faktördür. Ayrıca işletmede, uzun yıllardır çalışan kişiler işletmeyi daha iyi tanımaları nedeniyle hilelerini daha etkili şekilde gerçekleştirme fırsatı yakalamaktadırlar.

4.3. Faillerin Bölümleri/Departmanları

Mağdur işletmelerde çalışan suistimalcilerin çalıştıkları departmanlar baz alınarak hile vakalarının sıklıkları Şekil 7'de ve ortalama kayıpları Tablo 3'te gösterilmektedir. Isı haritasında çeşitli departmanlar tarafından oluşturulan ilgili risklerin görsel bir sunumu verilmektedir. Örneğin; raporda hilenin %14'ünün muhasebe ve işlemler/operasyonlar kaynaklıdır. Fakat muhasebe departmanında bulunan kişiler tarafından neden olunan ortalama kayıp (212.000\$), operasyonlar departmanından (88.000 \$) önemli ölçüde daha fazladır. Yine yukarıda belirtildiği üzere yönetici veya üst düzey yönetim tarafından yapılan hileler biraz daha az yaygın olmasına rağmen daha fazla maliyetlidir.

Şekil 7. Mesleki Hilenin En Fazla Gerçekleştiği Departmanlar

Kaynak: ACFE (2020: 41).

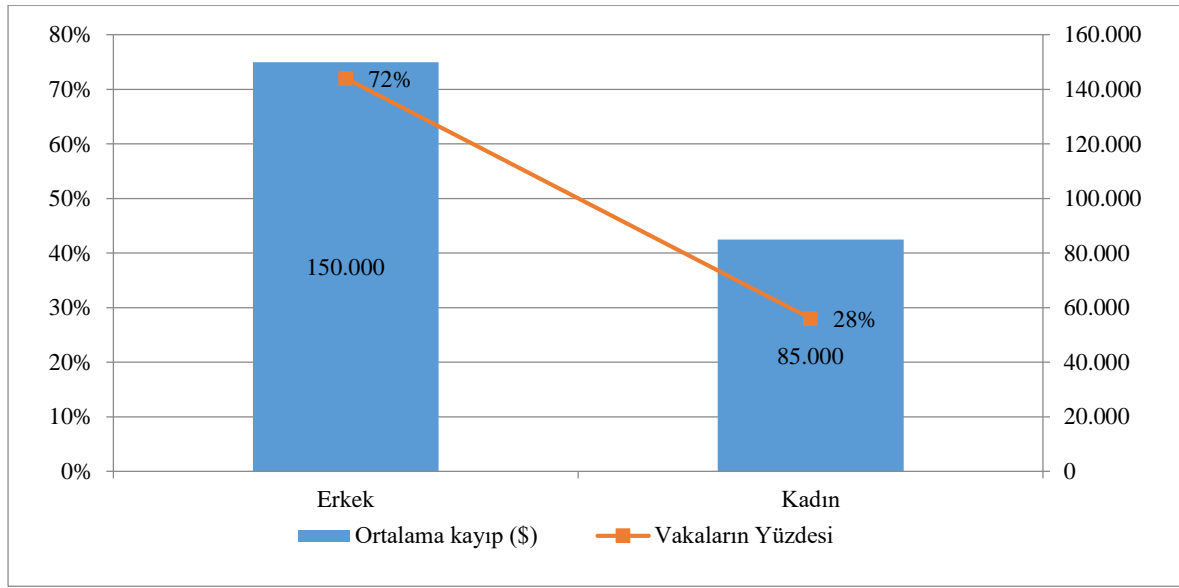
Tablo 3. Mesleki Hilenin Gerçekleştiği Departmanlara İlişkin Vaka Yüzdeleri ve Ortalama Kayıpları

Departmanlar	Vaka Yüzdeleri	Ortalama kayıp (\$)
Operasyonlar	%15	72.000
Muhasebe	%14	200.000
Üst Yönetim	%12	596.000
Satış	%11	94.000
Müşteri Hizmetleri	%9	86.000
İdari Destek	%6	76.000
Finans	%5	100.000
Satın Alma	%5	200.000
Tesisler ve Bakım	%3	100.000
Depo	%3	85.000
Bilgi Teknolojisi	%3	200.000
Yönetim Kurulu	%2	750.000
Üretim	%2	275.000
Pazarlama/Halkla İlişkiler	%2	100.000
İnsan Kaynakları	%1	40.000
Araştırma -Geliştirme	%1	350.000
Yasal	%1	195.000

Kaynak: ACFE (2020: 40).

4.4. Faillerin Cinsiyetleri

ACFE tarafından yürütülen bu çalışmada suistimalcilerin büyük bir çoğunluğunun (%72) erkek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca erkekler 150.000\$ kayba neden olurken; kadınlar ortalama 85.000\$ kayba neden olmaktadır. Bu oranların geçmişteki raporlar ile tutarlı olduğu görülmektedir. Ayrıca rapor incelendiğinde hileyi gerçekleştirenlerin cinsiyet açısından en az farklılığa sahip olduğu yer Birleşik Devletler ve Kanada'dır. (Hile yapma oranı erkeklerde %59 iken kadınlarda %41'lik paya sahiptir.) Geçmiş çalışmaların tamamında erkeklerin hile kayıplarında %65 ila %70 arasında sorumluluğa sahip olduğu görülmektedir. ACFE raporunun aksine öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada hileli eylemlerde bulunma ve hile vakalarını ihbar etme konusunda cinsiyetin etkisinin olmadığına ulaşılmıştır. Bu sonuçtan kaynaklı çalışmada, etik eğitimde cinsiyete göre bir ayırım yapılmasına ihtiyaç olmadığına vurgulanmaktadır (Agustina vd., 2019).

Şekil 8. Mesleki Hile ile İlgili Faillerin Cinsiyet Dağılımı

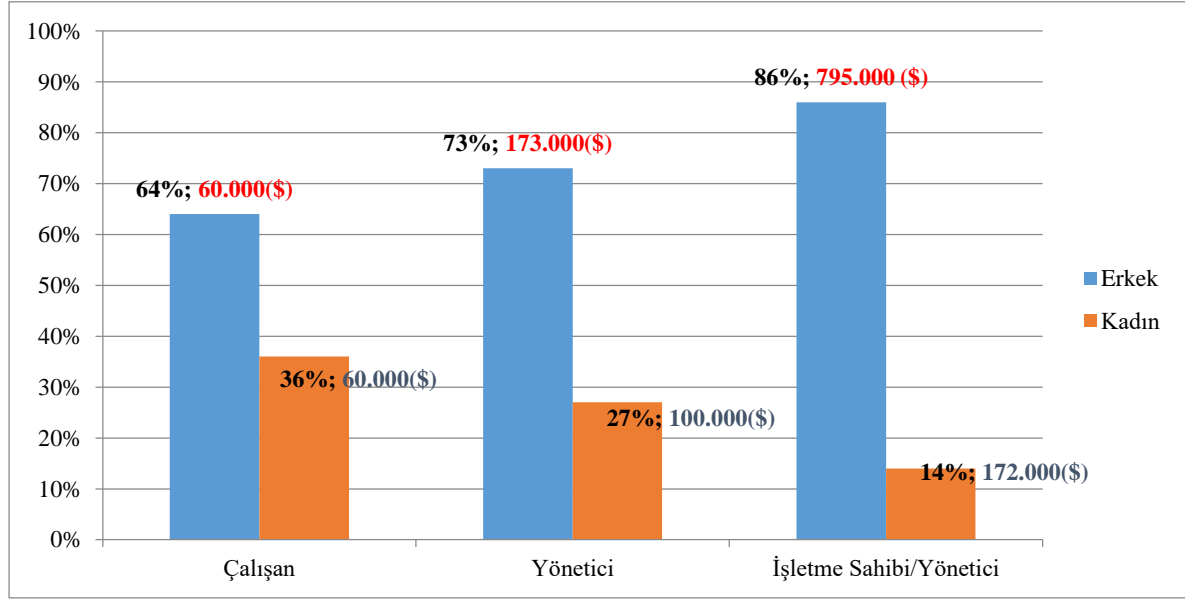
Kaynak: ACFE (2020:43).

4.5. Cinsiyet dayalı faillerin pozisyonları

Yetki seviyelerine göre ortalama kayıpların değiştiğine ilişkin yukarıdaki açıklamalarda yer verilmişti. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda erkekler tarafından neden olunan hile kayıplarının kadınlar tarafından neden olunanlardan daha fazla olmasının bir olası sebebi yetki düzeyleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Şekil 5'te görüldüğü üzere, yüksek yetkiye sahip suistimalciler (işletme sahipleri ve yöneticiler), düşük yetkiye sahip olanlardan daha fazla kayba neden olurlar. Diğer taraftan meslek mensuplarının hile yapma eğilim düzeylerinin unvanlarına ve cinsiyetlerine göre bir farklılığın olmadığına ulaşılmıştır (Doğan vd., 2018: 81).

Şekil 9'da erkek faillerin neden olduğu ortalama kayıp, faillerin yetki seviyeleri ile arttığı görülmektedir. Çalışan/işçi düzeyinde, suistimalcilerin sadece %64'ü erkek iken; bu sayı yöneticiler için %73 ve işletme sahibi/yönetici için %86'a yükselmiştir (Veri kümesinde erkeklerin kadınlara oranla daha yüksek düzeyde yetkiye sahip olduğu düşünüldüğünde; erkeklerin daha yüksek ortalama kayba neden olma olasılığının yüksek olduğu göz önünde bulundurulmalıdır).

Kadınlar işletme sahipleri/yöneticiler tarafından sebep olunan ortalama 172.000(\$)'lık kayba karşılık; erkek işletme sahibi/yöneticiler 795.000(\$)'lık ortalama kayba sebep olmaktadır. Yöneticilere bakıldığında kadın-erkek arasında ortalama kaybın büyük oranda farklı olmadığı tespit edilmiştir. Çalışan/işçi düzeyinde, kadın ve erkek ortalama kaybı eşittir.

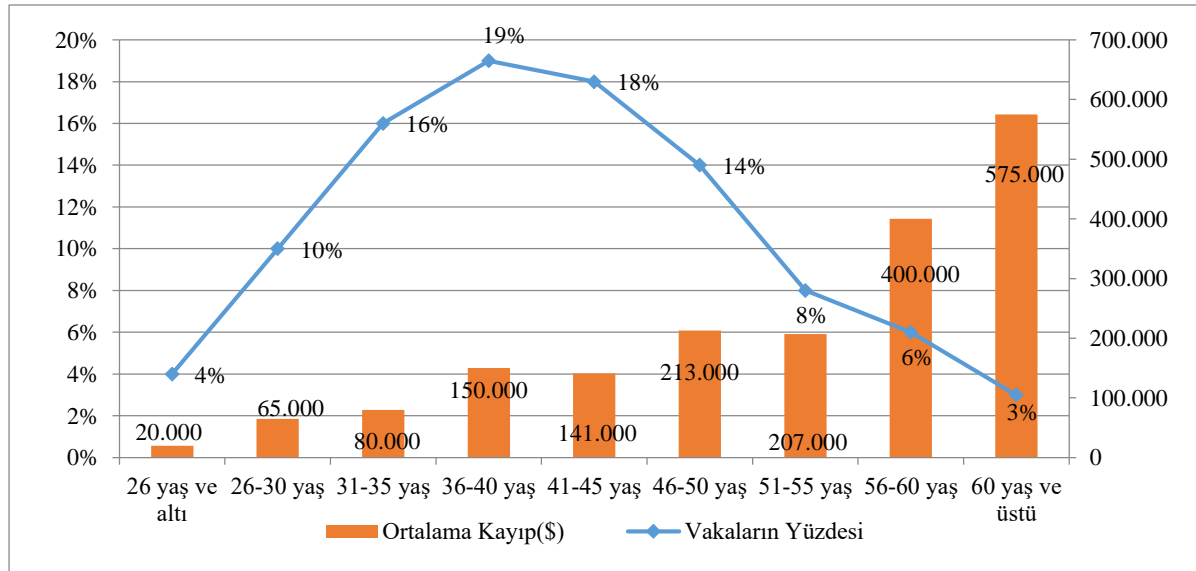

Şekil 9. Faillerin Yetki Seviyelerine Dayalı Olarak Cinsiyet Değişimi ve Ortalama Kayıp

Kaynak: ACFE (2020: 44).

4.6. Failin Yaşı

Mesleki hileyi gerçekleştirenler yaş bakımından incelendiğinde kayıpların, suistimalcilerin yaşı ile artan şekilde eğilim gösterdiğine ulaşılmıştır. ACFE raporunda en fazla ortalama kayıplar, yüksek yaş aralığındaki (56 yaş ve üstü) failer tarafından kaynaklandığı belirtilirken; 30 yaş ve altındaki kişilerin ise çok daha az zarara neden olduklarına ulaşılmıştır.

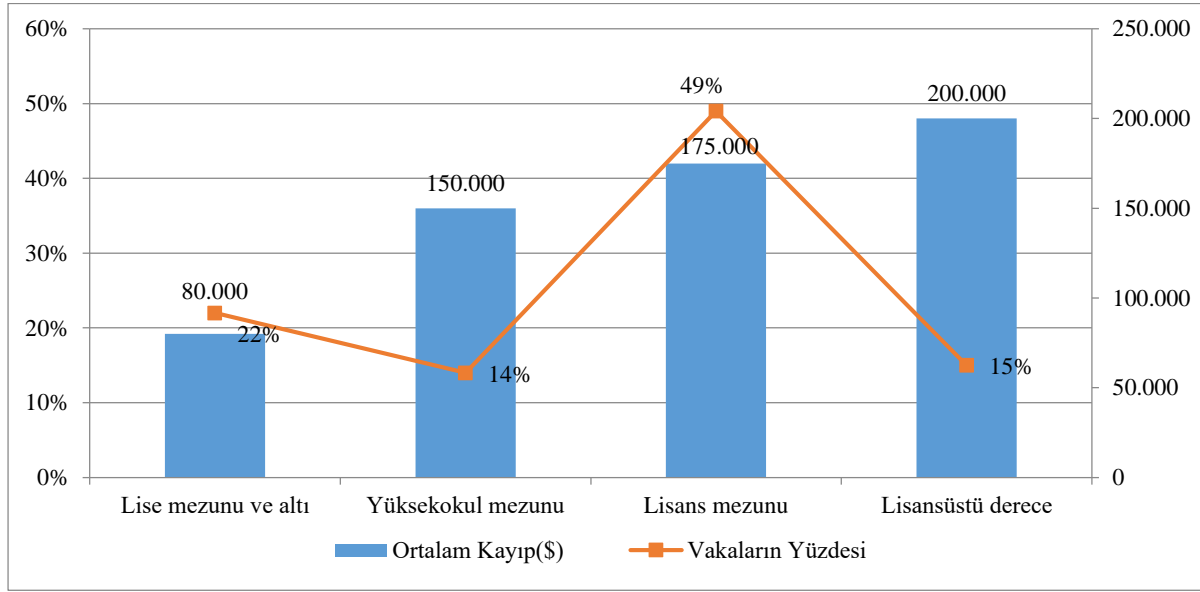
Şekil 10. Mesleki Hile İle İlgili Faillerin Yaşı

Kaynak: ACFE (2020: 45).

4.7. Faillerin Eğitim Seviyesi

Hileyi gerçekleştirenlerin eğitim seviyesi ile hile boyutu arasındaki ilişki Şekil 11’de sunulmuştur. Buna göre lisansüstü dereceye sahip olanlar ortalama 200.000(\$) kayba neden olurken; üniversite(lisans) derecesine sahip olanlar ortalama 175.000(\$) kayba neden olmaktadır. Bu kayıp miktarlarının her ikisi, lise mezunu ya da daha düşük eğitim seviyesine sahip suistimalciler tarafından yapılan hile planlarının ortalama kaybından daha yüksektir.

Eğitim seviyeleri ve ortalama kayıp arasındaki ilişki, yüksek düzey eğitime sahip suistimalcilerin hile yapmada, onları daha etkili yapan üstün yetenek ve bilgiye sahip olmaları gösterilebilir. Aynı zamanda bu durum üzerinde suistimalcinin yetki pozisyonunun da etkisinin olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Şekil 11. Mesleki Hile İle İlgili Faillerin Eğitim Seviyesi

Kaynak: ACFE (2020: 46).

4.8. Hile Anlaşmaları- Birden fazla Fail

Mesleki hile tek bir kişi tarafından gerçekleştirilmenin yanında grup halinde de gerçekleştirildiği vakaların var olduğuna ulaşılmıştır. Vakaların %49’u tek bir fail tarafından gerçekleştirilmektedir. Tek kişi tarafından gerçekleştirilen hile planları en düşük ortalama kayba (90.000 \$) sahiptir. Bu durumun aksine üç ve üzerinde failin anlaşarak gerçekleştirdiği hile vakalarının yüzdesi (%33) daha düşük olmasına rağmen ortalama maliyetler (350.000 \$) yaklaşık dört kat daha yüksektir. (İki failin anlaşması sonucunda gerçekleştirilen hileler, vakaların %18’ini oluşturmaktadır ve ortalama 105.000 \$ kayba neden olmaktadır)

4.9. Faillerin Hileyi Gerçekleştirme Olasılığını Gösteren Davranışlar

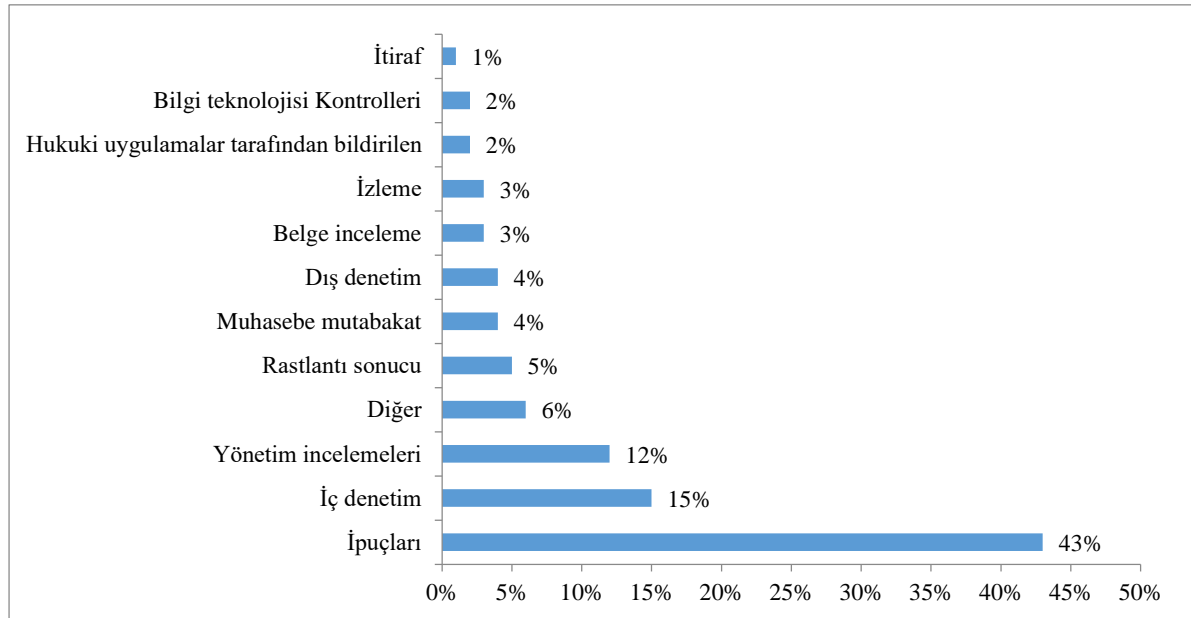
Mesleki hile planları ile ilişkili kişiler, genellikle yasa dışı faaliyetleriyle ilgili bazı davranışsal özellikler veya uyarı işaretleri sergilemektedirler. Mesleki hilede yedi en yaygın davranışsal gösterge: 1- imkânların ötesinde yaşama; 2- finansal zorluklar 3- genellikle satıcı veya müşteriler ile yakın ilişki 4-görev paylaşımı için isteksizlik veya aşırı kontrol konusu 5- olağandışı sinirlilik, şüphencilik veya savunmacı olma 6- kurnaz veya ahlaksız davranışlar 7-boşanma veya aile problemleri şeklinde sıralanmaktadır. Bu yaygın davranışların tüm vakaların %76’sında failer tarafından taşınan özellikler olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca failerde imkânların ötesinde yaşama isteği 2008 yılından itibaren yayınlanan tüm raporlarda ilk sırada tespit edilen yaygın olarak sergilenen davranıştır. Banka yöneticileri, işletme danışmanları, yerel kurumlardaki yöneticiler ve sigorta işletme yöneticileri kapsamında yapılan diğer bir çalışmada kişileri hile yapmaya yönlendiren en etkili faktör

olarak daha fazla kazanma isteği gösterilmiştir. Ayrıca daha fazla kazanç sağlamak için pozisyonunu koruyabilme veya pozisyonunu ileriye taşıma isteği, şirket vergisini azaltma isteği, düşük maliyetlerle sermayeyi artırabilme amacı, mevcut iş statüsünün korunması, hilenin kısa vadede tespit edilememe olasılığı ve çoğunluğun iyiliğine yarar sağlayacağı düşüncesi hileye yönlendiren diğer faktörlerdir (Baxevani & Mylonas, 2014). Bu durumun temelini yukarıda bahsedilen hile üçgeni unsurlarına dayandığı söylenebilir.

5. HİLE TESPİT YÖNTEMLERİ

ACFE'nin sunduğu rapor ile hile tespit yöntemlerinin anlaşılması hem hile planlarının araştırılması hem de etkili önleme stratejilerinin oluşturulması için önemlidir.

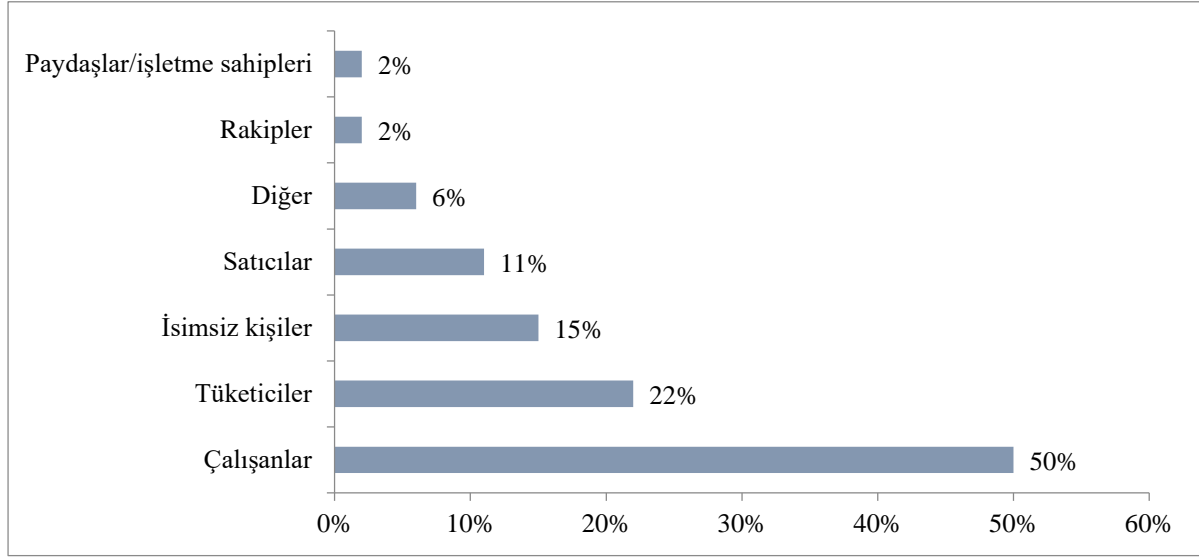
Mesleki hilenin önde gelen tespit yöntemleri olarak *ipuçları*, *iç denetim ve yönetim incelemeleri* olarak sıralanmaktadır. Bu bulgulara 2010 yılından itibaren yayınlanan tüm raporlarda mesleki hile tespitinin en yaygın yöntemleri olarak ifade edilmektedir. İpuçları vakaların %43'lük oran ile en yaygın tespit aracıdır. İç denetim (%15) ve yönetim incelemesi (%12) tespit yöntemlerinden daha yaygın olduğuna ulaşılmıştır (ACFE, 2020: 19).

Şekil 12. Mesleki Hile Tespit Yöntemleri

Kaynak: ACFE (2020: 19).

Yukarıda da görüldüğü üzere en yaygın hile tespit yöntemi ipuçlarıdır. Bu noktada ipuçlarının kaynağının ne olduğu sorusu ile karşılaşılmaktadır. Tablo 13' de görüldüğü üzere tüm ipuçlarının yarısı mağdur kuruluşun çalışanları tarafından sağlanmaktadır. Bu arada hilenin tespitine imkân tanıyan ipuçlarının yaklaşık olarak üçte biri (%35) kuruluş dışındaki kişiler tarafından gelmektedir. Bu kişiler; tüketiciler, satıcılar ve rakipler şeklinde sıralanmaktadır (ACFE, 2020: 19).

Şekil 13. Mesleki Hileyi Bildiren Taraflar

Kaynak: ACFE (2020: 19).

Hile ihbar hatlarının işletme içindeki kişilere yönelik mekanizmaların yaygın olmasına karşın işletme dışındaki taraflar (tüketici ve satıcılar) için de ihbar etmeye teşvik edici mekanizmaların kurulması önerilmektedir. Çünkü ihbar hattına sahip olan kuruluşlar %49 oranında hileleri tespit ederken, sahip olmayan kuruluşlar %31 oranında hileleri tespit etmektedir (ACFE, 2020: 21). Ayrıca, ipuçlarının %14'ü bu kişilerin önemli bir oranı kimliklerinin bilinmesini istemeyen isimli kaynaklardan gelmiştir. İhbar edenlerin/muhbirlerin genellikle kimliklerinin tanınması ve misilleme yapılması korkusu taşımaktadır. Bu nedenle böyle uygulamaların yasal şekilde uygulandığı yerlerde isimli şekilde raporlama yapılması önemlidir (ACFE, 2018: 17). Kaplan vd. (2009) tarafından yapılan çalışmada kadınların isimli ihbar hatlarına başvurma oranının, erkeklere oranla daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Yine aynı çalışmada finansal tablo hilelerini gerçekleştiren kişilerin kadın veya erkek olması durumuna göre ihbar edilme olasılıklarının eşit olduğuna ulaşılmıştır. Buradan hileyi gerçekleştiren failin cinsiyetine göre yanlı bir davranış sergilenmediği söylenebilir.

6. SONUÇ

ACFE tarafından iki yılda bir yayınlanan “Mesleki Hile ve Suistimaller Üzerine Uluslar İçin Rapor” ile hilenin boyutunun birçok yönden incelenmesi sağlanmaktadır. Bu rapor işletmelere ne tür hileler ile karşı karşıya kaldıklarının yanında hileye karşı nasıl önlem alacakları konusunda yol gösterici niteliktedir. Bu anlamda işletmelerin ACFE tarafından yayınlanan raporu takip etmesi bu sayede hile karşısında proaktif şekilde mücadele etme imkânı yakalayacağı düşünülmektedir. Aşağıda sırasıyla incelenen 2020 ACFE Raporu ile ilgili bilgiler özetlenmiştir.

Kuruluşlar ve hile arasındaki ilişkiye yönelik aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- ✓ İşletme türü açısından bakıldığında; hilenin %70'inden fazlası kar amacı güden işletmelerde meydana gelmektedir.
- ✓ İşletme büyüklüğü yönünden incelendiğinde 100 ve altında çalışana sahip işletmelerde daha fazla hile vakasına rastlandığına ulaşılmıştır.
- ✓ Üretim sektöründe bankacılık ve finansal hizmetler sektörüne oranla daha az hile vakasına rastlanmasına rağmen; üretim sektöründe meydana gelen hilelerin ortalama maliyeti daha yüksektir.
- ✓ Hileye karşı yürütülen birçok yaygın kontrol bulunmakla birlikte, bu kontrollerin başında davranış kontrolleri ve finansal tabloların dış denetimi gelmektedir.

- ✓ İç kontrol eksikleri çalışanlar tarafından hilenin gerçekleştirilmesinde fırsat yaratan başlıca faktördür.

Hileyi gerçekleştirenlere (faillere) ilişkin ulaşılan sonuçlar:

- ✓ İşletme sahipleri/yöneticiler tarafından gerçekleştirilen hile, çalışanlara oranla miktarı düşükken, hilelerin maliyetleri yüksektir.
- ✓ Cinsiyet yönünden hile eylemlerine bakıldığında erkeklerin yüksek maliyetli hilelere neden olduğuna ulaşılmıştır. Bu durumun üst düzey pozisyonlarda erkek yöneticilerin daha fazla yer alması ile ilgili olduğu vurgulanmıştır.
- ✓ İşletmelerde görev süreleri dikkate alındığında 10 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip olan kişilerin hileli eylemlerde bulunma olasılığının yüksek olduğuna ulaşılmıştır.
- ✓ İşletmelerde, hileden kaynaklı ortalama kaybın en yüksek olduğu departman yönetim kurulumudur. Yönetim kurulumu, üst yönetim ve ar-ge departmanları takip etmektedir.
- ✓ Failler yaş itibarıyla incelendiğinde 56 yaş ve üstü yaşa sahip olan çalışanların daha yüksek maliyette kayıplara neden olduklarına ulaşılmıştır.
- ✓ Lisans ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip çalışanlar hileli vakaların yarısından fazlasında rol oynadıklarına ulaşılmıştır.
- ✓ Failler imkânlarının ötesinde yaşama isteği başta olmak üzere bir takım hileli eylemde bulunacağına yönelik davranışsal özellikler sergileme eğilimindedirler.

Hile tespitine yönelik ulaşılan sonuçlar:

- ✓ En yaygın hile tespit aracı olarak ipuçları gösterilmektedir. İpuçlarını iç denetim ve yönetimin incelemeleri takip etmektedir.
- ✓ İpuçlarının kaynağının işletme çalışanları olduğuna ulaşılmıştır.

Son olarak 2020 ACFE Raporu'na ilişkin incelemeler sonucunda, raporların sunum şeklinde önemli olduğu bu günlerde; geçmişe dönük ACFE Raporları incelendiğinde, yıllar itibarıyla bilginin sunum şeklinde önemli ilerleme kaydedildiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) (1996). "Report to The Nation on Occupational Fraud and Abuse", https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/documents/1996-rttn.pdf

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) (2010). "Report to The Nation on Occupational Fraud and Abuse", https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/documents/rttn-2010.pdf

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) (2012). "Report to The Nation on Occupational Fraud and Abuse", https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/rttn/2012-report-to-nations.pdf

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) (2014). "Report to The Nation on Occupational Fraud and Abuse", <https://www.acfe.com/rttn/docs/2014-report-to-nations.pdf>

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) (2016). "Report to The Nation on Occupational Fraud and Abuse", <https://www.acfe.com/rttn2016/docs/2016-report-to-the-nations.pdf>

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) (2018). "Report to The Nation on Occupational Fraud and Abuse", <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/default.aspx>.

ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) (2020). "Report to The Nation on Occupational Fraud and Abuse", <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2020/>

AGUSTINA, R.; PERTIWI, D. A.; ZUTIASARI, I. & ARDIANA, M. (2019). "Student Perceptions of Fraud and Whistleblowing Based on Gender" (Case Study on The Students of Faculty of Economics Universitas Hasyim Asy'ri Tebuireng Jombang), **Journal of Accounting and Strategic Finance**, 2(2), 183-192.

BAXEVANI, M. & MYLONAS, G. (2014). "Accounting Fraud and Characteristics of Company Executives: An Empirical Investigation", **Scientific Bulletin – Economic Sciences**, 13(2), 31-42.

BOZKURT, N. (2016). **İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri**, İstanbul: Alfa Yayınları.

DIMITRIJEVIC, D.; MILOVANOVIC, V. & STANCIC, V. (2015). "The Role of a Company's Internal Control System In Fraud Prevention", **E-Finance: Financial Internet Quarterly**, 11(3), 34-44.

DOĞAN, Z., GÜLÇİN, K., & NAZLI, E. (2018). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Hile Yapmaya Eğilim Düzeylerinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma", **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11(4), 64-83.

KAPLAN, S.; PANY, K.; SAMUELS, J. & ZHANG, J. (2009). "An Examination of the Association between Gender and Reporting Intentions for Fraudulent Financial Reporting", **Journal of Business Ethics**, 87, 15-30.

KGK. (2013). "Bağımsız Denetim Standardı 240: Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları", KGK (Kamu Gözetim Kurumu) [https://kgk.gov.tr/portalv2/uploads/files/duyurular/v2/bds/bds%20240\(1\).pdf](https://kgk.gov.tr/portalv2/uploads/files/duyurular/v2/bds/bds%20240(1).pdf)

LANZA, R. B. (2003). **Proactively Detecting Occupational Fraud Using Computer Audit Reports**, USA: The IIA Research Foundation.

MENGI, B. T. (2012). "Hile Denetiminde Yetkinliklerin Değerlendirilmesi-Hile Karosu", **Mali Çözüm Dergisi**, 113-128.

PETRAŞCU, D. & TIEANU, A. (2014). "The Role of Internal Audit in Fraud Prevention and Detection", **Procedia Economics and Finance**, 16, 489-497.

PWC (2020). "PWC's Global Economic Crime and Fraud Survey", <https://www.pwc.com/fraudsurvey>

REDING, K.; SOBEL, P.; ANDERSON, U.; HEAD, M.; RAMAMOORTI, S.; SALAMASICK, M. & RIDDLE, C. (2013). "Internal Auditing Assurance & Advisory Services", The IIA Research Foundation.

REZAEI, Z. (2002). **Financial Statement Fraud Prevention and Detection**, New York: John Wiley & Sons, Inc.

REZAEI, Z. (2005). "Causes, Consequences, and Deterrence of Financial Statement Fraud", **Critical Perspectives on Accounting**, 16, 277-298.

Türedi, S. Ç. (2005). "İşletmelerde İç Kontrol Sistemini Oluşturan Unsurlardan Kontrol Çevresinin (Ortamı) İncelenmesi", **Mevzuat Dergisi**, 8(91).

TDK (Türk Dil Kurumu) (2013). <https://sozluk.gov.tr/?kelime>

WOLFE, D. & HERMANSON, D. (2004). "The Fraud Diamond : Considering the Four Elements of Fraud". **The CPA Journal**, 38-42.

YARDIMCIOĞLU, M.; KOCA, N.; GÜNAY, Y. & KOCAMAZ, H. (2014). Yolsuzluk, Muhasebe Hileleri ve Örnekleri. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(2), 171-188.